

XXXIV

SEJM WALNY PIOTRKOWSKI

12 GRUDNIA 1525 - 21 STYCZNIA 1526 R.

WSTĘP

Sejm ten zwołany został w połowie października 1525 r. na 6 grudnia do Piotrkowa. Sejmiki przedsejmowe odbyły się w listopadzie, sam zaś sejm obradował od 12 grudnia 1525 do 21 stycznia 1526 r.¹

Głównym tematem jego obrad była sprawa pruska, przede wszystkim zaś zaburzenia w Gdańsku na tle religijnym, w związku z szerzeniem się luteranizmu². Pozwano przed sąd sejmowy radę miejską Gdańska³. Z tych powodów, choć nie bez sprzeciwów, znowu odroczono kwestię kodyfikacji prawa⁴. Podjęto też decyzję, by król bezpośrednio po sejmie udał się do Malborka i na miejscu zażegnał konflikt gdański. Wydano znaczną liczbę przywilejów i wyroków⁵. Nie stracono wreszcie z oczu stałego niebezpieczeństwa, grożącego od strony Turków i Tatarów.

Z dorobku tego sejmu w niniejszym wydawnictwie uwzględniamy następujące teksty:

I. *Decreta conventus Piotrkoviensis*, z 23 stycznia 1526 r.⁶

II. *Litterae pro conventu iustitiae universis regnicolis*, z 23 stycznia 1526 r.⁷

III. *Litterae pro celebrandis conventibus particularibus pro eligendis nuntiis, qui proficiscii*

¹ W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, nr 36, s. 136.

² Por. *Edictum de Lutheranis in capitaneatu Marienburgensi puniendis* (11 XI 1525); ed. O. Balzer, CIP, t. IV-1, nr 57, s. 190-191. Tamże przytoczone są wcześniejsze akty dotyczące się tego zagadnienia.

³ MRPS, cz. IV, vol. 2, s. 322, nr 14398: *Litterae regiae, quibus officiales et cives Gedanenses ratione motus contra religionem catholicam et auctoritatem regiam Piotrcoviam pro f. 2 post Trium Regum anni 1526 [8 I 1526] in iudicium regium citantur*.

⁴ Por. niżej tekst nr II oraz W. Uruszczak: *Próby kodyfikacji prawa polskiego w I połowie XVI w.*, Warszawa 1979, s. 90.

⁵ MRPS, cz. VI, vol. 1, s. 288-291, nr 4898-1949, oraz cz. IV, vol. 2, s. 322-326, nr 14396-14428, 14430-14484.

⁶ Tekst ten, pod takim właśnie tytułem, zachował się w dwu przekazach MK₁, t. 38, s. 733-739, oraz MK₂, t. 39, s. 696-700. Znane są też jego kopie z drugiej połowy XVI i z XVIII w. (zestawił je O. Balzer, CIP, t. IV-1, nr 58, s. 191). W VL pominięty, wydany przez T. Działyńskiego, AT, t. VIII, 1860, nr 6, s. 17-19, oraz przez O. Balzera, CIP, t. IV-1, nr 58, s. 191-194, przy czym tenże wydawca opatrzył je własnym tytułem: *Decreta et constitutiones conventus generalis regni*. Niniejsze wydawnictwo opiera się na MK i na edycji balzerowskiej. Przyznając rację temuż wydawcy, iż tekst metrykalny, zawarty w Księgach Podkanclerskich jest nieco poprawniejszy, oparliśmy się jednak ze względów formalnych na tekście wychodzącym spod pieczęci kanclerskiej i uwzględniamy wszystkie odmianki zawarte w przekazie podkanclerskim.

⁷ Tekst ten zachował się w oryginalnym dokumencie (por. B. PAN, TS, nr 1005) oraz w dwu przekazach MK₁, t. 38, s. 746-748, skąd zaczerpnięty został tytuł, oraz MK₂, t. 39, s. 708-709. Dalsze jego kopie z drugiej połowy XVI i z XVIII w. zestawili O. Balzer, CIP, t. IV-1, nr 59, s. 194. W VL pominięty, wydany po raz pierwszy przez T. Działyńskiego w AT, t. VIII, 1860, nr 6, s. 16-17, następnie przez O. Balzera, CIP, t. IV-1, nr 59, s. 194-196, pod pochodzącym od wydawcy tytułem: *Decretum de conventu iustitiae ad iura regni reformanda et exequenda prorogando*. Niniejsze wydawnictwo opiera się na edycji balzerowskiej.

*debeant Piotrkoviam pro festo sancti Johannis Baptistae [24 VI 1526] ad corrigenda iura et statuta communia regni, ad palatinos, z 27 stycznia 1526 r.*⁸

IV. *Litterae universales conventus Piotrkoviensis pro exigendis exactionibus, z 27 stycznia 1526 r.*⁹

V. *Litterae universales contributionis czopowe, z 27 stycznia 1526 r.*¹⁰

VI. *Litterae episcopo et clero dioecesis Cracoviensis ob decimum quemque subditum in bello contra Turcos et Tartaros nuper composito ad expeditionem generalem missum indemnitate caventes, z 25 stycznia 1526 r.*¹¹

VII. *Litterae restium:*

A. *Litterae in vim primarum restium contra Thartaros scriptae (6 VI 1526 r.)*¹².

B. *Litterae in vim primarum, secundarum et ultimarum restium scriptae quidem, sed etiam ut priores, non emissae (26 VII 1526 r.)*¹³.

⁸ Jest to wprowadzenie mandatu do wojewodów, a więc norma o charakterze wykonawczym, ale pozostaje ona w bezpośrednim związku rzeczowym z poprzednią (por. wyżej, nr II). Tekst ten zachował się w MK pod takim jak w nagłówku tytułem, MK₂, t. 39, s. 710-711, oraz w odpisach rękopiśmiennych z drugiej połowy XVI, z XVII i XVIII w. (zestawionych przez O. Balzera, CIP, t. IV-1, nr 62, s. 199). Wydany został po raz pierwszy przez T. Działyńskiego, AT, t. VIII, 1860, nr 7, s. 19-20, następnie przez O. Balzera, CIP, t. IV-1, nr 62, s. 199-200, pod tytułem: *Mandatum ad palatinos regni de conventibus terrestribus ad iura reformanda et rationes contributionum audiendas necnon ad conscriptionem militum faciendam convocandis*. Pod tą samą datą 27 stycznia 1526 r. wydał król uniwersał do kasztelanów i szlachty, w którym zawiadamiając ich o zwołaniu sejmików, wzywa ich do przybycia na nie i obrania delegatów do korektury praw. Por. MK₂, t. 39, s. 711-712, oraz druk w AT, t. VIII, nr 8.

⁹ Uniwersał ten zachował się pod takim właśnie tytułem w MK₁, t. 38, s. 739-745 oraz MK₂, t. 39, s. 700-704, następnie w kilku odpisach rękopiśmiennych zestawionych przez O. Balzera, CIP, t. IV-1, nr 63, s. 200. Drukiem wydany został współcześnie na pojedynczym arkuszu, bez karty tytułowej oraz bez oznaczenia miejsca i daty druku (opis jedyne go dochowanego egzemplarza, zawartego w TG, t. 7, nr 707, por. O. Balzer, *Przyczynki*, s. 24-25, nr 9). Przedrukowany następnie został w AT, t. VIII, nr 9, s. 21-29, wreszcie przez O. Balzera, CIP, t. IV-1, nr 63, s. 200-204, pod tytułem: *Litterae universales contributionum publicarum*. Tamże ustalona została data tego uniwersału. Niniejsza edycja opiera się na wydaniu balzerowskim.

¹⁰ Uniwersał ten zachował się pod takim właśnie tytułem w MK₂, t. 39, s. 704-706 (bezpośrednio po nim zawarty jest w Metryce spis poborców dla Mało- i Wielkopolski), oraz w kopiach z XVI-XVIII w., zestawionych przez O. Balzera, CIP, t. IV-1, nr 64, s. 204. Wydrukowany współcześnie, na pojedynczym arkuszu, bez karty tytułowej oraz bez oznaczenia miejsca i daty druku (opis jedyne go dochowanego egzemplarza tej publikacji, zawartego w TG, t. 7, nr 723, por. O. Balzer, *Przyczynki*, s. 25, nr 10). Przedrukowany następnie został w AT, t. VIII, nr 9 a, s. 23-24, oraz przez O. Balzera, CIP, t. IV-1, nr 64, s. 204-206, pt.: *Litterae universales contributionis ducillorum*. Niniejsza edycja opiera się na wydaniu balzerowskim.

¹¹ Oryginał tego aktu zachował się w Archiwum Kapitułnym Krakowskim, dypl. perg. nr 629, oraz tamże w kopiariuszu sporządzonym w XVII w., fasc. 36; por. też TN, ms. 38, nr 12. Drukiem wydany został przez A. Lipskiego, *Decas quaestionum publicarum Regni, in quibus [...] iura et immunitates ecclesiastici status elucidantur*, 1616, s. 79 i nn., oraz w dalszych wydaniach tegoż dzieła. Następnie wydał go O. Balzer, CIP, t. IV-1, nr 61, s. 198-199, pod takim właśnie tytułem, uściśliwszy też datę aktu. Niniejsza edycja opiera się na wydaniu balzerowskim. Przesuwając ją – wbrew kolejności chronologicznej – na to miejsce, chcemy ją zestawzić z tekstami wici, które wiążą się z nią merytorycznie; prawdopodobnie wówczas bowiem sejm podjął decyzję o rozesłaniu wici.

¹² Jest to tekst już znany, opublikowany w AT, t. VIII, nr 132, s. 158-159. Z uwagi jednak na to, że wydawca, Tytus Działyński, dokonał w tekście swej edycji poważnych skrótów. W. Uruszczak oraz I. Dwornicka skopiowali tekst w całości z MK₂, t. 40, s. 44 (mikrofilm AGAD, nr 709) i na tej podstawie tu go ogłaszamy.

¹³ Jak i wyżej, tekst ten opublikował ze skrótami T. Działyński, AT, t. VIII, nr 133, s. 159. Tu jednak publikuje się go w całości z MK₂, t. 40, s. 405, na podstawie mikrofilmu AGAD, nr 709.